

רמב"ם איסורי ביאה כא הלכה לב

לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתר התורה, ולא ישא בתו לעם הארץ שכל הנותן בתו לעם הארץ כמי שכפתה ונתנה לפני הארי מכה ובוועל ואין לו בושת פנים, ולעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם שאם מת או גולה בניו תלמידי חכמים, וכן ישא בתו לתלמיד חכם שאין דבר מגונה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

ערוך השולחן אבן העזר סימן ב

סעיף א

מאד מאד צריך האדם להשתדל ליקח לו אשה הגונה ולא ישא אותה שיש בה שמץ פסול הן שהפסול בגופה כמו פרוצה וכיוצא בזה הן שהפסול במשפחתה כגון שיש במשפחתה פסול ממזירות או שהוא כהן ויש במשפחתה פסול חללות וכך אמרו חז"ל שכל הנושא אשה שיש בה פסול אליהו כותב והקב"ה חותם ואומר אוי לו לפוסל את זרעו ופוגם משפחתו ולעתיד לבא אליהו כופתו והקב"ה רוצעו כביכול והטעם שאלהו כותב וכופת מפני שהוא הצטער מאד על אשר ישראל הפרו ברית שבינם ובין ד' והיה נרדף ע"ז מבני דורו הרשעים וכביכול הקב"ה בעצמו מעיד עליו שזרעו פסול שנאמר שבטי יה עדות לישראל אימתי הוי עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי יה ואז הקב"ה מעיד עליהם שהם שלו ואינו משרה שכינתו אלא על משפחות המיוחסות שבישראל שאין בהם שמץ פסול שנאמר בעת ההיא נאום ד' אהיה לאלקים לכל משפחות בית ישראל והמה יהיו לי לעם כלומר אותם שהם ממשפחות בני ישראל הכשרים יהיו לי לעם וכל הנושא אשה שאינה הגונה מפני יופיה או מפני ממונה הויין לו בנים שאינם מהוגנים וגם הממון לא יתקיים [רפ"ד דקדושיין]. אבל אם נושא אשה כשירה לשם ממון - שאלמלא ממונה היה נושא אחרת - אין בזה עון ואדרבא ראוי לעשות כן אם הוא ת"ח דעי"ז לא יצטרך להיות טרוד הרבה בענייני העולם וכן נוהגין אנשים ישרים ליקח ת"ח לבתו וליתן לה ממון הרבה ולהחזיקו על שולחנו כמה שנים שישב וילמוד ואין לך מצוה רבה מזה ובשכר זה מצליחים בעסקיהם:

שו"ת יביע אומר חלק ו - אבן העזר סימן יד אות ח

ועינא דשפיר חזי בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סי' קלה) שכ', דאף אבא שאול לא קאמר שהכונס יבמתו לשם נוי ה"ז כאילו פוגע בערוה וקרוב להיות הולד ממזר, אלא היכא דאין כוונתו אלא לשם נוי או לשם ממון, אבל אם כוונתו גם לשם מצוה וגם לשם נוי או ממון, אין קפידא בזה. וכן מוכח ממ"ש ביבמות (קט) תני בר קפרא לעולם ידבק אדם בג' דברים, בחליצה ובהבאת שלום ובהפרת נדרים. וקאמר, בחליצה כאבא שאול וכו',

ויתרחק מג' דברים מן המיאון והפקדונות והערבונות. ולא קאמר שיתרחק מן היבום, ש"מ דליכא איסורא רק חששא בעלמא, ומשום שישראל בחזקת כשרים הם עומדים, ואפי' מכוונים לשם נוי מ"מ מכוונים גם לשם מצוה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה. ומה שאמר אבא שאול קרוב בעיני להיות הולד ממזר, לא שיהא בשביל זה חשש איסור ח"ו, אלא הוא רק חששא רחוקה.

וכיו"ב אמרו: הנושא אשה לשם ממון הוי"ן לו בנים שאינם מהוגנים, שנא' בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם. וקשה א"כ אתה מוציא לעז על יוסף ובנימין, שהרי יעקב אבינו נשא את רחל משום שהיתה יפת תאר ויפת מראה, וכן כל העולם כולו נכשלים בזה, שנושאים נשים הנושאות חן בעיניהם. א"ו דבשיתוף כוונה אין קפידא, ומכוונים גם לשם מצוה. ובזה ניחא מ"ש הפוסקים שאם באו מתחלה לחלוץ לא חיישינן שתהיה דעתם לנוי, ויש להתיר להם יבום, וקשה דנימא דאערומי קא מערים, א"ו שלא נחשדו ישראל על כך ומהיות טוב אל תקרא רע ובודאי יכוונו גם לשם מצוה. עכת"ד.

(והנה מה שהקשה על יעקב אבינו מהנושא אשה לשם ממון וכו', מבואר בפירוש רש"י (קידושין ע) דהתם מיירי בנושא אשה הפסולה לו, וכדמייתי מקרא דכתיב בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, והאי דקאמר הנושא לשם ממון, משום דמסיים קרא עתה יאכלם חדש את חלקיהם, כלומר ממון שנשאה לשמו יאכלם בחדש אחד. ע"כ. וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סי' טו), שאין קפידא בנושא אשה לשם ממון, ומ"ש כל הנושא לשם ממון הוי"ן לו בנים שאינם מהוגנים, זהו רק באשה הפסולה לו, כדמייתי עלה קרא בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. וכן פרש"י ז"ל. ע"כ. הן אמת שמרן הב"י אה"ע (ס"ס סו) הביא מ"ש הארחות חיים (ח"ב עמוד עב) בשם הראב"ד, נהגו שלא ליתן אדם לבתו ממון גדול, ומי שמקפיד ומתקוטט בעבור נכסי אשתו אינו מצליח ואין זיווגם עולה יפה וכו', כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר. וראוי לאדם שלא יעגן עצמו ולא בת זוגו מפני ממון רב שהממון ההוא לא יצליח מפני העיגון ומפני הרהורי עבירה. ורבים נכשלים בעבירות כשאינן ממהרים לישא אשה, ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון ולא לשם שמים, עשה יעשה לו כנפים. ע"ש. נראה שזהו דוקא כשמעגן עצמו או את בת זוגו בשביל הממון ומפני הרהורי עבירה, הלא"ה אין בזה קפידא כלל. וכן מתבאר בד' הרמ"א בהגה (סי' ב ס"א) ובחלקת מחוקק ובית שמואל שם.

וכן בנושא לשם נוי אין בזה קפידא כשאינו מעגן עצמו. וכמ"ש ביבמות (לט:): אליבא דאבא שאול, שמתחלה (לפני שתנשא לאחיו) רצה לשם נוי כונסה רצה לשם אישות כונסה. ע"ש. ודו"ק). הנה מצאנו תנא דמסייע ליה להערוך השלחן שאף לאבא שאול אם כונסה לשם נוי וגם לשם מצוה שפיר דמי, ולא הקפיד אלא כשכונסה לשם נוי או ממון בלבד.

וראיתי בשו"ת דברי מלכיאל ח"ה (סי' קכב) שהביא מ"ש הערוך השלחן הנ"ל, והקשה עליו מדתנן (זבחים יג) הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, או לשמן ושלא לשמן, או

שלא לשמן ולשמן פסולים. כיצד לשמן ושלא לשמן לשם פסח ולשם שלמים וכו'. וה"נ כשכונס לשם מצוה ולשם נוי לא מהני לאבא שאול. ע"ש.

וכן הקשה הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (יבמות לט:): על השבות יעקב הנ"ל. ע"ש. אולם י"ל ע"פ מ"ש בזבחים (ג) חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, לשם חולין כשרה, אלמא מינה מחריב בה דלאו מינה לאו מחריב בה. ע"ש.

וכ' הר"ן בהלכות סוף ר"ה (לג:), ד"ה ותמיהני, דה"נ לגבי מצות, שאפי' למ"ד מצות א"צ כוונה והתוקע לשיר יצא, י"ל דהיינו דוקא תוקע לשיר שהוא חול ואין כוונתו בו כוונה של כלום, לפיכך אינה מעכבת מלחול מצוה באותה תקיעה. אבל המכוין בתקיעתו למצוה אחרת כמתעסק שמכוין למצוה לחנך את התינוקות אין תקיעתו עולה למצוה אחרת של תקיעת שופר, דדמי למ"ש בזבחים (ג) מינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה. ע"כ.

וא"כ הכונס יבמתו לשם נוי וגם לשם מצוה, אין הכוונה לשם נוי מעכבת חלות מצות יבום כיון שמתכוין גם למצות יבום, ודוקא לשם נוי בלבד הוי כאילו פוגע בערוה, שאיסור אשת אח הוא רק דחוי לענין מצות יבום, אבל כשמכוין גם לשם מצוה שפיר דמי. (ובזבחים ג פריך ממתני' כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול, ואפי' לשם עובדת כוכבים נמי פסול, אלמא דלאו בת מינה נמי מחריב בה, ומשני התם דל עובדת כוכבים הו"ל סתמא, וסתמא בגירושין פסול, הכא דל חולין הו"ל סתמא וסתמא בקדשים כשרים. ע"כ. וה"נ אף לאבא שאול סתמא ביבום כשר, ורק במכוין בפירוש לשם נוי אסור, וכמו שהאריך בשו"ת נודע ביהודה קמא (חאה"ע סי' נד), דמש"ה חרש בר יבום הוא כדתנן בפ' חרש, אע"פ שאין בו דעת, וכן קטן בן ט' לפרש"י (קדושין יט), ולהרמב"ן הובא בה"ה (פ"ה מה' יבום הי"ח), ביאתו ביבמה קונה מה"ת, אע"פ שאינו בר דעת. אלמא דסתמא ביבום לכ"ע כשר. דליכא למימר סתם מתני' דפ' חרש כרבנן דוקא, דא"כ תקשי לר"ת (בתוס' יבמות לט:): שהוכיח מסת"מ דריש יבמות דס"ל כאבא שאול, שמכאן ראייה שהלכה כאבא שאול וכו'. עש"ב)

וע"ע בטורי אבן (ר"ה לג) בד"ה והמתעסק, שהביא דברי הר"ן הנ"ל, ודחה דשאני חטאת ששחטה לשם עולה, שא"א שתהיה גם חטאת וגם עולה, אבל המתעסק למצות חינוך ומכוין גם לשמיעת קול שופר לצאת י"ח, הרי אפשר לשתי המצות להיות כאחת ואין זה סותר כמו חטאת ששחטה לשם עולה וכו'. ע"ש. וה"נ הכונס יבמתו לשם נוי וגם לשם מצוה, שאין זה נחשב כסותר זא"ז. סוף דבר דליכא תיובתא מההיא דזבחים למ"ש השבו"י וערוה"ש הנ"ל. (וע' בהעמק שאלה פרשת צו סי' עו אות ב. ודו"ק).

גם הלום מצאתי להגרי"ח בספרו בן איש חיל בקונט' שני אליהו (ד"כ ע"ב) שכ', שהעושה מצוה שיש בה הנאת הגוף כאכילת מצה בליל פסח ועונג שבת ומצות עונה, ומכוין לשם מצוה וגם להנאת גופו חשיב שפיר כמצוה מן המובחר, כדמוכח בהוריות (י:): א"ר יוחנן מ"ד כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה עליו נאמר צדיקים ילכו בם, ואחד אכלו

לשם אכילה גסה (פרש"י, לא נתכוון לשם מצוה אלא לשם קינוח סעודה). עליו נאמר ופושעים יכשלו בם, א"ל ר"ל רשע קרית ליה, נהי דלא עביד מצוה מן המוכחר פסח מיהא קאכיל. ומבואר שאפי' לא נתכוון לשם מצוה יצא י"ח, (וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' חמץ ומצה ה"ג, וכפי שהסביר הר"ן ספ"ג דר"ה (כח:)) שבדבר של הנאה א"צ כוונה, דדמי למ"ש (סנהד' סב:) המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה. וה"נ כיון שנהנה באכילתו יצא י"ח) וא"כ כשמתכוין לשם מצוה וגם להנאת גופו חשיב נמי מצוה מן המוכחר, ורק לא הוי מוכחר גמור משופרי שופרי. ע"כ. ויש להעיר ע"ז מד' התוס' (פסחים קז:) דגרסי פסח מיהא קא עביד, ופי' התוס' שאין לו לקרותו רשע כיון שקיים מצות שחיטת הפסח אע"פ שלא קיים מצות אכילה דאכילת פסחים לא מעכבא. ע"ש. לפ"ז אין ראייה מהגמ' הנ"ל. (ועמ"ש"כ בספרי חזון עובדיה ח"א סי' יז. ע"ש). עוד כתב בבן איש חיל שם, אך יש להסתפק לאבא שאול שהכונס יבמתו לשם נוי דהוי כאילו פוגע בערוה וכו', שאפשר לומר שגם אבא שאול לא אמר כן אלא במכוין לשם נוי בלבד, ואינו מכוין לשם מצוה כלל, אבל אם מתכוין לשניהם לית לן בה. ונ"ל לפשוט ספק זה ממ"ש בשבת (קלג), ימול בשר ערלתו, בשר, אע"פ שיש שם בהרת ימול. ופריך ל"ל קרא, הא דבר שאינו מתכוין מותר, אמר אביי הא מני ר' יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין אסור, רבא אמר הכא אפי' ר"ש מודה דהו"ל פ"ר ולא ימות. ולאביי האי בשר מאי עביד ליה, באומר לקוץ בהרתו קא מכוין וכו'. נמצא שאע"פ שמתכוין לשתים למצות מילה וגם להטהר מהבהרת חשיב מצות עשה גמורה, ודחי האי עשה דמילה לל"ת דצרעת. וה"נ ביבום כשמתכוין לשם מצוה וגם לשם נוי חשיב שפיר מקיים מצות יבום לאבא שאול, ורק כשאינו מתכוין לשם מצוה כלל אלא לשם נוי בלבד, ובלא זה לא היה מיבם כלל, הוי כאילו פוגע בערוה. ע"כ.

ולכאור' יש לדחות דשאני התם גבי מילה דאיכא קרא יתרה דכתיב בשר, ומהתם ליכא למילף דשאני מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות (יבמות ה:). וצ"ע. ועכ"פ תסגי לן דעת הגאון מהרי"ח דס"ל דדוקא במתכוין לשם נוי בלבד איכא איסורא לאבא שאול, אבל במתכוין לשם מצוה וגם לשם נוי ליכא קפידא. וע' פסחים (ח סע"א) שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה, ופריך, וכה"ג לאו מצוה היא (פרש"י, כה"ג שמתכוין למצות בדיקת חמץ וגם לצרכו לאו שליח מצוה הוא, בתמיה) והתניא האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני ה"ז צדיק גמור. ע"ש. וכן העיר מזה בגליוני הש"ס הנ"ל. וי"ל.

וגם הלום מצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' קט) שהביא דברי השבות יעקב שבמתכוין לשניהם למצוה ולנוי שפיר דמי אף לאבא שאול ע"ש. וא"כ העצה היעוצה ללמד את היבם והיבמה שהם ספרדים כשרוצים לקיים מצות יבום, שיכוונו לשם מצות יבום, וחזקה שיעשו כן. וכמ"ש השבות יעקב הנ"ל. (וע' בשו"ת ישא איש חאה"ע סי' כ. ודו"ק).